

مبانی حج ابراهیمی

از دیدگاه امام خمینی *

- رضوان الله تعالى عليه -

قسمت دوم

محمد محمدی ری شهری

در جلسه قبل که در کنگره عظیم حج و در کنار مرقد مطهر بنیانگذار حج ابراهیمی (حضرت امام خمینی - رضوان الله تعالى عليه -) برگزار شد، مطالبی پیرامون «مبانی حج ابراهیمی از دیدگاه امام» مطرح کرده و وعده دادم که ادامه آن بحث را به دلیل اهمیت و نیازی که به آن هست، در جلسه بعدی دنبال کنم.

از این رو بطور اجمال و اختصار اشاره می‌کنم که فلسفه حج از دیدگاه امام - رضوان الله تعالى عليه - «قیام» است.

قیام برای آزادی، قسط و عدل.

* . متن سخنرانی قبل از موسم حج سال ۱۳۷۰ در نماز جمعه تهران ایراد گردیده است. لازم به ذکر است که قسمت اول این بحث در میقات ۲ از نظر خوانندگان گرامی گذشت.

قیام برای پاکسازی جامعه از انحرافات، انحطاطات و آلودگی‌ها که مهمترین آنها شرک‌زدایی از جامعه بشری است.

قیام برای منافع انسانها و کوتاه نمودن دست جبّاران و ستمگران، از سلطه بر کشورهای مظلوم و ستم‌دیده و منابع زیرزمینی و روزمینی آنان. و در یک جمله:
«قیام برای ساختن جامعه متکامل توحیدی و در اوج تکامل مادی و معنوی».

محتوای حج ابراهیمی

در این جلسه موضوع سخنم «محتوای حج ابراهیمی از دیدگاه امام» است. براساس این فلسفه، محتوای حج، از احرام گرفته تا طواف و تا رمی جمرات و قربانی هرکدام معنا و مفهومی منطبق با فلسفه حج دارد.

مفهوم تلبیه

زائر خانه خدا با سر دادن تلبیه^۱ آری به حق می‌گوید و دست ردّ بر سینه باطل می‌کوبد، تلبیه، «نه» گفتن به خواسته‌های نفسانی، شیطان و استکبار جهانی است.

امام صادق - علیه‌السلام - در حدیثی که منسوب به آن حضرت است می‌فرماید:
«واحرّم عن كلّ شیئی یمنعک من ذکرالله و یحجّبک عن طاعةالله».

زمانی احرام واقعی می‌بندی و لبیک واقعی می‌گویی که هر چیزی که انسان را از یاد خدا غافل می‌کند، بر خود تحریم کنی و هرآنچه که مانع از اطاعت امر حق است از سر راه برداری. مخالفت با هوای نفس، خواسته‌های شیطان و شیطان صفتان لازمه احرام بستن، به احرام حج ابراهیمی و لبیک واقعی است.

امام - رضوان الله تعالی علیه - در تبیین حقیقت لبیک می‌فرماید:

«در فریضه حج که لبیک به حق است - دقت می‌فرماید لبیک - لبیک به حق و هجرت به سوی حق تعالی به برکت ابراهیم و محمد - ص - است. مقام «نه» بر همه بتها، طاغوتها، شیطانها و شیطان‌زاده‌ها است.

در ادامه می‌فرماید: کدام بت از شیطان بزرگ آمریکای جهان‌خوار و شوروی ملحد و متجاوز بزرگتر و کدام طاغوت و طاغوتچه از طاغوتهای زمان ما بالاترند؟!^۲ طاغوتها فقط همان لات، هبل و بتهای بی‌جان نیستند، بت‌های جاندار نیز طاغوتند، وقتی که نفی شریک

می‌کنی؛ «لا شريك لك لبيك» می‌گویی؛ در واقع «نه» به همه اینها گفته و تنها به او تکیه می‌کنی.

مفهوم طواف

از دیدگاه امام راحل، «طواف» هم معنا و محتوای خاصّ خودش را دارد، لذا در تفصیل و تبیین طواف حج واقعی می‌فرماید:

«در طواف حرم خدا که نشانه عشق به حق است دل را از دیگران تهی کنید. حجاج بیت‌الله الحرام! دقت کنید به معانی».

آری آنگاه که طواف می‌کنی و دور خانه خدا می‌چرخی، مواظب باش که طواف تو همچون طواف مردم زمان جاهلیت نباشد. امام باقر - علیه السلام - فرمود:

«هكذا كانوا يطوفون في الجاهلية».

«در جاهلیت نیز همین‌طور طواف می‌کردند».

طواف شما باید با طواف آنها فرق داشته باشد. شما باید معنای طواف را بفهمید و

معنای دور زدن بر این سنگها را درک کنید.

اینک به فرموده امام دل از دیگران تهی کنید و جان را از خوف غیر حق پاک سازید و

به موازات عشق به حق، از بت‌های کوچک و بزرگ و طاغوتها و وابستگان آنان برائت جوید.

حاجی واقعی باید از آمریکاییان جنایتکار که امروزه حرم امن الهی را به وجود پلید

خود آلوده کرده‌اند، برائت جوید، و نیز از دست پروردگان پلیدشان چون صدام عفلقی که

کعبه دل‌حاجیان، حرم امام حسین و حرم امیرالمؤمنین - علیهما السلام - را هتک حرمت

کردند،^۳ اشقیایی که قلم و بیان، از تبیین و تصویر شقاوتشان عاجز است، اظهار تنفر کند.

جنایتکارانی که در کنار حرم حسین بن علی - علیهما السلام - مردم را از لعنت بر قاتلان آن

عزیز منع، و لعن بر اعدا و دشمنانش را از زیارتنامه‌اش حذف می‌کنند و حتی حقجویان و

رهروان راه حق را در حرم این دو امام به شهادت می‌رسانند.

اگر از شقاوت پیشگانی همچون صدام و... و اربابان آنان برائت جستید، می‌توانید

بگویید: «خدایا! دور خانه تو می‌گردم، مهر و عشق تو بر دل دارم، و از غیر تو بیزارم».

طواف برگرد خانه خدا باید نشان دهنده عشق به خدا و برائت و بیزارگی از دشمنان خدا

باشد، و إلا طواف نیست.

مفهوم رمی جمرات

از دیدگاه امام - رضوان الله علیه - در حج ابراهیمی رمی جمرات نیز معنا و مفهوم خاص خودش را دارد. لذا می‌گوید:

«رجم عقبات، رجم شیاطین انس و جن است، شما با «رجم»، با خدای خود عهد کنید تا شیاطین انس و ابرقدرتها را از کشورهای اسلامی عزیز برانید».^۴

بدیهی است که اگر سنگ زدن به جمرات، این مفهوم را نداشته باشد، و به معنای رمی کردن شیاطین جنّ و انس نباشد عملی بی محتواست.

باز می‌فرماید: «باید شیطان بزرگ، میانه و کوچک [جمره عقبه، وسطی و اولی] را از حریم مقدس اسلام و کعبه حرم راند و باید دست شیاطین را از کعبه و حرم کشورهای اسلامی که حریم آن است قطع کرد».

درود و سلام خدا بر امام باد که هر چه امت لازم داشت، در طول عمر پر برکتش، پس از پیروزی انقلاب و پیش از آن، همه را بیان کرد.

در عبارت دیگری می‌فرماید:

«با فریادها و دعوتها و تظلم‌ها و افشاگریها و اجتماعات زنده و کوبنده، در مجمع مسلمین در مکه مکرمه بتها را بشکنیم و شیاطین را که در رأس آنها شیطان بزرگ است، در عقبات رمی کنیم و طرد نماییم. تا حج خلیل‌الله و حبیب‌الله و ولی‌الله، مهدی عزیز را بجا آورده باشیم و الا در حق ما گفته می‌شود: ما اکثر الضحیح و اقل الحجیح».^۵

آری اگر حج کسی این محتوا را نداشته باشد مشمول همان زائرانی خواهد شد که امام صادق - علیه السلام - فرمود: چقدر ضجه زن زیاد است و حاجی کم!

در حج ابراهیمی تک تک اعمالی که حجاج بیت‌الله انجام می‌دهند فلسفه خاص خودش را دارد.

چند تذکر:

نکاتی در رابطه با زائران بیت‌الله از دیدگاه امام - رضوان الله علیه - برای شما زائران ایرانی که پیامبران انقلاب اسلامی ایران هستید، بیان کنم؛ که او فرمود:

«شما حجاج بیت‌الله الحرام! حامل پیام این ملت و نمایندگان این کشور هستید، در این

صورت موقعیت شما بسیار حسّاس و وظیفه شما بسیار سنگین است»^۶ برای تأمین اهداف حج باید این نکات را رعایت کنید. اینک نکات برجسته‌ای را که امام در پیامها و اعلامیه‌ها و سخنرانی‌های مختلف در رابطه با وظایف زائران فرموده‌اند، جمع‌بندی کرده و برای شما مطرح می‌کنم:

۱- اخلاص در سفر

زائران بیت‌الله باید توجه داشته باشند که این سفر چه سفری است. «توجه داشته باشید که سفر حج سفر کسب نیست»^۷. برادران و خواهران! شما برای کاسبی، سیاحت و تفریح نمی‌روید. این سفر، «سفر تحصیل دنیا نیست»^۸. به فرمایش امام:

«این سفر، «سفر «الی‌الله» است»، نه سفر «به خانه‌الله» که خانه وسیله است. شما برای زیارت خدا می‌روید، «باید همانطوری که مسافران «الی‌الله» مثل انبیاء - علیهم‌السلام - و بزرگان از دین ما، در تمام زمان حیاتشان مسافرتشان الی‌الله بوده است و از آن چیزی که برنامه وصول الی‌الله بوده است یک قدم تخلف نمی‌کردند»^۹، برنامه‌ای را که همه انبیا و اولیا در طول مدّت عمر خود داشتند، زائران خانه خدا سعی کنند در این سفر داشته باشند، دقت کنند که آنچه را که خدا دوست ندارد، در این سفر تحقق پیدا نکند. اول بشناسند و بفهمند و بعد تلاش کنند، اجتناب کنند.

عزیزان! مبادا این سفر را سفر تجارت قرار دهید و امور تجاری در این سفر مطرح باشد. طوری نباشد که آقا یا خانم از روزی که وارد مدینه و یا مکه شد فرصتها و اوقات ارزشمند خود را در این دکان و آن دکان برای تهیه و خرید اجناس آمریکایی صرف کند و ناگهان چشم باز کند و ببینند که فرصت تمام شده و او چیزی را که در این سفر به دنبالش بود، به دست نیاورده است. سعی و دقت کنیم از گروهی نباشیم که امام فرمود:

«کثیری از حجّاج بیت‌الله الحرام که برای فریضه حج می‌روند و باید در آن مکان مقدس از توطئه بیگانگان به فریاد یا للمسلمین برخیزند، غافلانه در بازارها به جستجوی کالاهای آمریکایی، اروپایی و ژاپنی پرت می‌زنند و دل صاحب شریعت را به این عمل که با حیثیت حجّ و حجّاج بازی می‌کند به درد می‌آورند»^{۱۰}.

«کالاهایی که در حجاز به حجاج عرضه می‌شود آنچه که مربوط به آمریکای مخالف با آرمانهای اسلامی و اساساً مخالف با اسلام است، خریداری آنها کمک به دشمنان اسلام و ترویج باطل است و از آنها باید احتراز شود».^{۱۱}

آنچه از این عبارات و کلمات برمی‌آید این است که: امام خرید کالاهای آمریکایی را تحریم کرده‌اند. چرا که این عمل را کمک به دشمنان اسلام و ترویج باطل می‌دانند، و نیز اضافه می‌کنند:

«اینجانب وظیفه خود را ادا نمودم، و شمایی که در زیارت خدا و رسول - صلی الله علیه و آله - توفیق یافته‌اید، به دشمنان آنان کمک نکنید و موجب سرافکنندگی ملت و میهن خود نشوید».

۲- شرکت همگانی در مراسم براءت

امام عزیز شرکت همگان در مراسم براءت را وظیفه زائران خانه خدا می‌دانند و بر آن تأکید دارند. روحانیون عزیز و مدیران کاروانها باید توجه دقیق به این مسأله داشته باشند که متن فرمایش امام این است:

«باید فریاد براءت از مشرکان و ستمکاران بطور کوبنده و با شرکت همگانی باشد».

چنین نباشد که کسی این مسأله را کم اهمیت تلقی کند، به این بهانه که: کار دارم!، می‌خواهم طواف کنم!، حال ندارم!، کسل هستم! و... وظیفه خطیر و الهی خود را نادیده گرفته و در امر مهم و سرنوشت ساز برای مسلمانان و جهان اسلام یعنی براءت از مشرکین شرکت نکند! امام می‌فرماید: «حاجی در این مراسم با شکوه باید صدای مظلومیت مسلمانان و ملت‌های تحت سلطه ابرجنایتکاران را به گوش جهانیان برساند و خفتگان را بیدار و ساکتان را در مقابل جباران هشیار سازد».

۳- نظم و آرامش در اجتماع براءت

«لازم است نظم و ترتیب و آداب اسلامی را بطور شایسته و دقیق مراعات نمائید و از شعارهای خودساخته که ممکن است با القای منحرفان برای ایجاد اغتشاش و صدمه زدن به آبروی زائران شرکت کننده از تمامی کشورهای اسلامی و خصوصاً جمهوری اسلامی باشد، جداً خودداری کنید».^{۱۲}

معنای شرکت در تجمّع برائت درگیری با مأمورین سعودی نیست، بلکه امام تأکید می‌کنند به رعایت اخلاق اسلامی با همه، چه با کسی که در کاروانها هم اطاقی هستید و چه با کسانی که در کوچه و بازار برخورد می‌کنید، چه با مسلمانان کشورهای اسلامی دیگر و چه با مأمورین دولت سعودی، برخورد باید براساس موازین اخلاق اسلامی باشد. و در عین حال امام پیش‌بینی می‌کردند و الآن هم پیش‌بینی می‌شود که ممکن است با توجه به دشمنان زیادی که جمهوری اسلامی دارد، عده‌ای توطئه‌گر بخواهند مراسم باشکوه برائت از مشرکین را دچار بی‌نظمی کرده، اخلال ایجاد نمایند. با شعارهای نامناسب و با حرکت‌های ناهنجار کاری کنند که حیثیت جمهوری اسلامی هتک شود. امام در همین پیامی که عرض کردم پیش‌بینی می‌کنند که ممکن است، چنین اتفاقی بیفتد و بخواهند ایجاد اغتشاش کنند و آبروی زائران ایرانی را بریزند.

بنابراین همه باید مواظب باشند، از پیش خود شعار درست نکنند، در وقت و کیفیت شعار و امثال آن از متصدیان امور پیروی کنند.

شعار دادن وقت دارد و وقتش هم، چه در زمان امام - رضوان الله تعالی علیه - و چه در این زمان به عهده نماینده رهبری و مسئول و سرپرست حجاج است.

نظر امام این است که هرکس از پیش خود اجتهاد نکند و خود رأیی را کنار بگذارد، زائران خانه خدا باید طبق آنچه گفته می‌شود عمل کنند.

اینها بخشی از نکاتی بود که هر زائری در طول سفر باید به آن توجه داشته باشد. و همه این مطالب از وصایا و سفارشات امام - قدس سرّه - است که بطور فشرده بیان شد و شرح آن می‌ماند برای فرصت دیگر.

در آخر، مطالبم را در چند کلمه خلاصه می‌کنم:

زائر خانه خدا باید به این نکات توجه داشته باشد که:

* سفر حج، سفر تفریحی و تجارت نیست، بلکه سیر الی الله و سفر به سوی خدا است.

* در این سفر به کسی لبیک می‌گویید که تمام انبیا و اولیا گفتند.

* حاجی مهمان خدا است و این مهمانی آدابی دارد و صاحب خانه و میزبان از ما انتظاراتی دارد که باید بجا آوریم و از کارهایی که موجب نارضایتی او می‌شود، دوری کنیم.

از خداوند می‌خواهیم که توفیق انجام اعمال حج با مراعات آداب آن را بر ما عطا فرماید.

والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

پاورقی‌ها:

۱. «لبيك اللهم ليك، ليك لا شريك لك ليك...».
۲. پیام امام خمینی - قدس سره - به زائران بیت‌الله الحرام، ۱۶/۵/۱۳۶۵ ه. ش.
۳. تاریخ سخنرانی مقارن با انتفاضه مردم مسلمان عراق و یورش وحشیانه مزدوران صدام به حرم مطهر امیرالمؤمنین - علیه السلام - و فرزند بزرگوارش در نجف و کربلا بود.
۴. پیام امام خمینی - قدس سره - به زائران بیت‌الله الحرام ۷/۷/۱۳۵۸ ه. ش.
۵. پیام امام خمینی - قدس سره - به مناسبت عید قربان ۱۲/۶/۱۳۶۲ ه. ش.
۶. پیام امام خمینی - قدس سره - به مناسبت عید قربان ۷/۶/۱۳۶۳ ه. ش.
۷. از بیانات امام خمینی - قدس سره - در دیدار با روحانیون و رؤسای کاروانهای حج ۸/۷/۱۳۵۸ ه. ش.
۸. همان.
۹. همان.
۱۰. حج؛ مجموعه سخنان و پیامهای امام خمینی، ج ۲، ص ۴۰.
۱۱. پیام امام خمینی - قدس سره - به زائران بیت‌الله الحرام، ۱۶/۵/۱۳۶۵ ه. ش.
۱۲. پیام امام خمینی - قدس سره - به زائران بیت‌الله الحرام، ۲۵/۵/۱۳۶۴ ه. ش.